

(lan)

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Α' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

(4)

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ
(ΑΝΑΤΥΠΟΝ)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΟΥ
Διευθυντής-Βουλευτής Ήρακλειας

Η ΣΧΕΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΒΕΡΟΙΑΣ
ΠΡΟΣ «ΤΑ ΒΕΡΟΙΑ» ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Α' ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ
ΣΤΑΡΤΗ
7-14.9.1975

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΣΤΑΡΤΗΣ

014

0

ΑΘΗΝΑΙ 1976

30201

ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθμός Εισαγωγής: 30201

Πηγή/Υπό Εισαγωγής: _____

Κατάλογικός Αριθμός: 910.014

ΤΙΣΒ

ΠΑ

Η ΣΧΕΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΠΡΟΣ «ΤΑ ΒΕΡΟΙΑ» ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ*

Υπάρχουν πέντε πόλεις και χωρία με τὸ ὄνομα Βέροια, ἤτοι ἡ Βέροια τῆς Μακεδονίας, ὁ συνοικισμὸς Βέροια τοῦ χωρίου Βασσαρά τῆς Λακωνίας, ἡ Βερεα (Βέροια) τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἡ Βερόη—Βέροια τῆς Θράκης (νῦν Στάρα Ζαγόρα τῆς Βουλγαρίας) καὶ ἡ Βέροια (νῦν Χαλέπι) τῆς Συρίας¹. Γίνεται δεκτὸν ὅτι ἡ Βέροια τῆς Συρίας καὶ ἡ Βέροια τῆς Ἀμερικῆς ὀφείλουν τὴν ὀνομασίαν των εἰς τὸ ὄνομα τῆς μακεδονικῆς Βεροίας, τοῦτο δὲ μᾶλλον συνέβη καὶ μετὰ τὴν Θρακικὴν Βερόην-Βέροϊαν².

Διὰ τὰ Βέροια τῆς Λακεδαίμονος ἐπεκράτησεν, ἐπίσης, ἡ γνώμη ὅτι ὀνομάσθησαν ἔτσι (δηλαδὴ μετωνομάσθη ὁ προὔφιστάμενος οικισμὸς) εἰς ἀνάμνησιν τῆς Βεροίας τῆς Μακεδονίας³. Ἀλλωστε, τὸ τοπωνύμιον Βέροια

* Εὐχαριστῶ, καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς, τοὺς κ.κ. Τάσον Ἀθ. Γριτσόπουλον, Δικαῖον Β. Βαγιακάκον καὶ Παναγιώτην Γ. Νικολόπουλον, διὰ τὴν βοήθειαν, τὴν ὅποιαν ποικιλοτρόπως μοῦ παρέσχον κατὰ τὴν συγγραφὴν τῆς παρούσης μελέτης.

1. Βλ. σχετικῶς Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Πέντε πόλεις καὶ χωρία μετὰ τὸ ὄνομα Βέροια, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» (Σφενδόνη) 1968, σελ. 105-107. Διὰ τὴν Βέροϊαν τῆς Μακεδονίας βλ. τὸ βιβλίον μου, Ἱστορία τῆς Βεροίας, τόμ. 1ος, Βέροια 1960, καὶ τόμ. 2ος, Βυζαντινοὶ χρόνοι, Θεσσαλονίκη 1970. Διὰ τὰ Βέροια τῆς Πελοποννήσου βλ. Ἀγησιλάου Γ. Σγουρίτσα, Βασσαράς - Βέροια, Ἀθήναι 1903, καὶ τὴν εἰς τὰς ἐπομῆνας σημειώσεις ἀναφερομένην βιβλιογραφίαν.

2. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη εἰς «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» 1968, σελ. 105-107.

3. Βλ. Ἀγησ. Γ. Σγουρίτσα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 104-107, Τοῦ Ἰδίου (μετὰ τὸ ψευδώνυμον «Τὸ παιδί» (τοῦ Μ(αλεβοῦ)»), Ἱστορικά, ὁ Βασσαράς, V, περ. «Μαλεβός», ἐτ. Βον., τεῦχ. 10 (Ἰανουάριος 1922), σελ. 5, τεῦχ. 11 (Φεβρουάριος 1922), σελ. 3 καὶ τεῦχ. 14 (Μάιος 1922), σελ. 7. Φαίδωνος Ι. Κουκουλέ, Οἰνουτιακά, Χανιά 1908, σελ. 49-51 καὶ 72 καὶ Δημητρίου Ν. Κουφοῦ, Τὰ Βέροια, περ. «Μαλεβός», ἔτος Δον., τεῦχ. 38 (Ἰούνιος 1924), σελ. 259. Πρβλ. Δ. Πιτσινοῦ, Τσακωνία καὶ Μαλεβός, Ἱστορικά τῶν Κυνουριατῶν 1 (1951) 37-39. Γ. Ἀναγνωστοπούλου, Περιοδεῖς ἀνά τὴν βόρειο Λακεδαίμονα καὶ τὴν ἱστορία τῆς, «Σπαρτιατικὰ Χρονικά», τόμ. 6 (1942-3), τεῦχ. 64-66, σελ. 111, «Νέα Λακεδαίμων» 3 (1960), ἀριθμ. 25, σελ. 7-8, «Λακωνικά» 3 (1966), τεῦχ. 16, σελ. 119-120, τόμ. 4 (1967), τεῦχ. 19, σελ. 19-20. Τὰς ἀποφεις τοῦ Γ. Ἀναγνωστοπούλου (διὰ τὸ τοπωνύμιον Ἀγριαῖοι κ.τ.λ.) ἤμφεσβήτησεν ὁ Δικ. Β. Βαγιακάκος, δι' ἰσχυρῶν καὶ ἐπιστημονικῶς θεμελιωμένων επιχειρημάτων, διὰ σειρᾶς δημοσιευμάτων του, μετὰ τὰ ἄρθρα «Τοπωνυμιαὶ Λακεδαίμονος. Ἀγριαῖοι, Γκοριτσά, Βουπιᾶνοι καὶ Σουσιᾶνοι», περιοδ. «Λακωνικά», τόμ. 5 (1968), τεύχη 28 (σελ. 115-117), 29 (σελ. 140-142) καὶ 30 (σελ. 177-179), καὶ εἰς ἀνάτυπον, Ἀθήναι 1968. Ὁ ἐκ Βεροίας κατα-

εμφανίζεται εις τὴν Μακεδονίαν ἐνωρίτερα παντὸς ἄλλου ὁμωνύμου τοπωνυμίου καὶ δὴ τῶν προαναφερθέντων τεσσάρων ἄλλων καὶ διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἐτυμολογίας τούτου ἀναγκαζόμεθα νὰ προσφύγωμεν εἰς τοὺς ἀσαφεῖς κόσμους τῶν μυθολογικῶν καὶ προϊστορικῶν χρόνων¹. Ἐξ ἄλλου, ἡ μακεδονικὴ Βέροια δὲν ἠλλάξε ποτὲ ὄνομα, δηλαδὴ ἐλέγετο ἀνέκαθεν ἔτσι, ἐνῶ δὲν συνέβη τὸ ἴδιον μὲ τὰ ἄλλα ὁμώνυμα τοπωνύμια.

Γνωρίζομεν, ἀκόμη, ὅτι τὰ Βέροια τῆς Πελοποννήσου ὠνομάζοντο παλαιότερα «Οἰνοῦς»². Ἡ μετονομασία τοῦ πολισματος θὰ ἦτο ἀνεξήγητος, ἄλλως, ἐὰν δὲν συνεδέετο μὲ μετανάστευσιν εἰς τοῦτο ἀποικῶν ἐκ τῆς μακεδονικῆς Βεροίας, διότι κατὰ τὸ παρελθὸν δὲν ἠπλασσεν εὐκόλως (ὅπως συμβαίνει τῶρα, διὰ τῆς διοικητικῆς ὁδοῦ) τὸ ὄνομα προυπάρχοντος οἰκισμοῦ, πρὶν ὅταν συνέβαινε μετανάστευσις κατοικῶν ἢ ἐλάμβανε χώραν ἄλλο σπουδαῖον γεγονός, ὅπως ὅταν κατεστρέφετο οὗτος (ὡς ἐκ πολέμου, πυρκαϊῶν, σεισμοῦ) καὶ ἐποικίζετο ἐκ νέου ἢ ὅταν ἐδίδετο νέα ὀνομασία πρὸς τιμὴν αὐτοκράτορος κ.τ.λ.

Ὅτι ἡ μετονομασία τῶν Βεροίων τῆς Πελοποννήσου ὀφείλεται εἰς μετανάστευσιν κατοικῶν τῆς μακεδονικῆς Βεροίας ἀποδεικνύεται καὶ ἐξ ἑλλης, ἀδιαψεύστου, μαρτυρίας, ἣτοι ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῶν κατοικῶν, ὅπως παρετήρησεν ἤδη ὁ ἱστορικὸς τοῦ συνοικισμοῦ Ἀγησιλαὸς Γ. Σγουρίτσας³ καὶ ἀνέπτυξεν ὁ Φαίδων Ἰ. Κουκουλές⁴, ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσεν καὶ τὸ λεξιλόγιον τῆς περιοχῆς, ὅπου παρατηρεῖ κανεῖς ὅτι ὑπάρχουν πελλαὶ λέξεις, αἱ ὁποῖαι συναντῶνται καὶ εἰς τὸ βῆρειον ἰδίωμα τῆς μακεδονικῆς Βεροίας⁵.

γόμενος μητροπολίτης Σωφρόνιος Σταμούλης (βλ. Σ(ωπάτρου) Π(ύρρου), «Βεροιακὰ σημειώματα», εἰς «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» (Ἀθηνῶν), τ. 6ος (1912), σελ. 241-243, καὶ δὴ σελ. 243), ἔγραφε διὰ τὰ Βέροια: «Εὐχῆς ἔργον νὰ ἐξετασθῆ πᾶσιν ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ χωρίου τούτου».

1. Βλ. σχετικῶς Γ. Χ. Χιονίδου, Ἱστορία τῆς Βεροίας, τόμ. 1ος, σελ. 49-50 κ.ε., ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

2. Βλ. Ἀγησ. Γ. Σγουρίτσας, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 104. Τοῦ ἰδίου, Βασσαρᾶς - Βάχχος, «Σπαρτιακὸν Ἡμερολόγιον» 5(1904) 104-106 καὶ δὴ σελ. 104. Πρβλ. Φαίδ. Κουκουλέ, ἐνθ' ἄνωτ. Τοῦ ἰδίου, Ἱστορία τῆς Βαμβακοῦς, Ἀθήναι 1907, σελ. 3 καὶ Κώστα Μ. Πίτσιου, Καρυζὶ (Ἀράχωβα) Λακεδαιμόνος, Ἀθήναι 1948, σελ. 70 καὶ 263. Διὰ τὸν ποταμὸν Οἰνοῦντα βλ. τὸν ἴδιον ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 68-70. Π. Χ. Δούκα, Ἡ Σπάρτη διὰ μέσου τῶν αἰώνων, Νέα Ὑόρκη 1922, σελ. 22 καὶ Κων. Νεστορίδου, Τοπογραφία τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, Ἀθήναι 1892, σελ. 20.

3. Βλ. Ἀγησ. Γ. Σγουρίτσας, ἐνθ. ἄνωτ., σημ. 2 τῆς σελ. 106-107. Πρβλ. καὶ εἰς περ. «Μαλεβός», τευχ. 11, σελ. 3.

4. Βλ. Φαίδ. Ἰ. Κουκουλέ, Οἰνουνητικά, σελ. 72, πρβλ. δὲ καὶ σελ. 50. Βλ. ἀκόμη Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. 1ος, ἐκδ. 2α, Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 151-160 καὶ κυρίως σελ. 156-157.

5. Βλ. Φαίδωνος Ἰ. Κουκουλέ, Οἰνουνητικά, σελ. 259-308. Πρβλ., λ.χ., τὰς λέξεις παγκύρι (= πανηγύρι, σελ. 289) καὶ τσιλικουμάκι (σ. 303). Διὰ τὸ γλωσσικόν

Ἄλλωστε, καὶ οἱ κάτοικοι τῶν (γειτονικῶν, τῶν πελοποννησιακῶν Βεροίων) χωρίων Ἀγριάνων καὶ Ζαραφῶνας ἔχουν διαφορετικὸν χαρακτῆρα καὶ ἔθιμα, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ἄλλων πλησιοχώρων οἰκισμῶν, καὶ τοῦτο ἔχει σημασίαν, διότι καὶ διὰ τὰ τοπωνύμια τῆς περιοχῆς αὐτῆς, δηλαδὴ τὰ Ἀγριᾶνοι, Βερμόνη, Γχοριτσά, Ζαραφῶνα, Σίταινα κ.τ.λ., ὑπεστηρίχθη καὶ ἡ γνώμη, ὅτι εἶναι ἐπίσης μακεδονικὰ καὶ ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς ἐλθόντας ἐκ τοῦ Βορρᾶ μετανάστας, ἀν καὶ τοῦτο ἡμφεσβητίθη ζωτηρῶς, τοῦλάχιστον διὰ μερικὰ ἐξ αὐτῶν. Ἴσως, μάλιστα, νὰ μὴ εἶναι ἄσχετος καὶ ἡ περιεργος σύμπτωσης ὅτι καὶ οἱ δύο οἰκισμοὶ (δηλαδὴ ἡ μακεδονικὴ Βέροια καὶ τὰ Βέροια τῆς Λακωνίας) ἔχουν πλῆθος χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν. Ἀρκεῖ νὰ τονισθῆ ὅτι, ἐνῶ εἰς τὴν Βασσαρᾶν αἱ ἐκκλησίαι καὶ αἱ εἰκόνες εἶναι νέαι, εἰς τὸν συνοικισμὸν τοῦτου (δηλαδὴ εἰς τὰ Βέροια) συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ὅπως ἔγραψαν λεπτομερῶς οἱ Ἀγησίλαος Σγουρίτσας, Ἀνδρέας Ξυγγόπουλος καὶ Ἀναστάσιος Ὀρλάνδος³.

Δεχόμεθα, συνεπῶς, ὅτι τὸ ὄνομα τῶν πελοποννησιακῶν Βεροίων ὀφείλεται ὅπωςδῆποτε εἰς τοὺς Μακεδόνας μετανάστας, οἱ ὅποιοι μετηνάστευσον εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα γειτονικὰ χωρία τῆς Λακεδαίμονος.

Ἐξ ἄλλου, καὶ αἱ ἐδαφολογικαὶ συνθήκαι τῶν δύο περιοχῶν παρουσιάζουν πολλὰς ὁμοιότητας, διότι εἰς ἀμφοτέρας ὑπάρχει πλουσία βλάστησις, εὐφορία ἐδάφους, κοινὰ προϊόντα (οἶνος κ.τ.λ.) καὶ πλησμονὴ ὑδάτων, ὅπου, ἄλλωστε, ὀφείλεται καὶ ἡ ἐτυμολογία τοῦ τοπωνυμίου Βέροια³.

Ἰδιωμα τῆς μακεδονικῆς Βεροίας καὶ τὰς ὁμοίας λέξεις βλ. Στέλιου Χρ. Σβαρνοπούλου, Γλωσσάριον τῆς Βεροίας (Βαρταλαμίδα), Βέροια 1973, καὶ ἰδίως τὰς σελ. 70 καὶ 91.

1. Βλ. Φαίδωνος I. Κουκουλέ, Οἰκονομικά, σελ. 72. Ἀγησ. Γ. Σγουρίτσας, ἐνθ' ἄνωτ. Δημ. Κουφοῦ, ἐνθ' ἄνωτ. Καὶ τελευταίως Δικ. Β. Βαγιακάκον, Γ. Ἀναγνωστοπούλον καὶ Δ. Πιτσινόν, ἐνθ' ἄνωτ. Πρβλ. δὲ καὶ Χαρ. II. Συμεωνίδη, Οἱ Τσάκωνες καὶ ἡ Τσακωνία, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 26. Διὰ τὴν ἠθιογραφίαν τῶν πελοποννησιακῶν Βεροίων, βλ. Φαίδωνος I. Κουκουλέ, Πέρα 'κεῖ στὸ Βασσαρᾶ, ἠθιογραφικά, Ἀθῆναι 1954, σελ. 145-156, πρβλ. δὲ καὶ πολλὰ σχετικὰ δημοσιεύματα διαφόρων εἰς τὰ (ἐξήντα πέντε) τεύχη τοῦ περιοδικοῦ τῶν ἀπανταχοῦ Βασσαριωτῶν «Μαλεβός» (1920-1926).

2. Βλ. Ἀγησ. Γ. Σγουρίτσας, Βασσαρᾶς - Βέροια, σελ. 116. Διὰ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια τῆς περιοχῆς ἐδημοσιεύθησαν πολλαὶ μελέται εἰς τὸ περιοδικὸν «Μαλεβός», ὑπὸ τῶν προαναφερθέντων (ἀνωτέρω, εἰς τὸ κείμενον) καὶ ἄλλων.

3. Βλ. Δημ. Κουφοῦ, ἐνθ' ἄνωτ. Ἀγησ. Γ. Σγουρίτσας, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 98 κ.ε. καὶ εἰς περ. «Μαλεβός», τεύχ. 2 (Νοέμβριος 1920), σελ. 7. Διὰ τὸ κρασί τῶν Βεροίων βλ. χαριτωμένον ἀνέκδοτον, με τίτλον «Τὸ βερροϊώτικο ζαλιζει», περ. «Μαλεβός», τεύχ. 49 (Μάιος 1925), σελ. 393-394. Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ τοπωνυμίου Βέροια βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ἱστορία τῆς Βεροίας, τόμ. 1ος, σελ. 52 κ.ε. Θὰ ἦτο δυνατόν, βεβαίως, νὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι ἡ ὑπαρξις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τοπωνυμίου εἰς δύο ἢ περισσοτέρους τόπους δὲν σημαίνει κατ' ἀνάγκην ὅτι πρέπει νὰ ὀφείλεται τοῦτο εἰς μετανάστευσιν, δηλαδὴ εἰς τὴν ὑπαρξιν σχέσεως μητροπόλεως καὶ ἀποικίας, ἐφ' ὅσον τοιοῦτό τι δὲν ἀποδεικνύεται ἐξ ἄλλων στοιχείων, ἀλλὰ νομίζω, ἐν προκειμένῳ, ὅτι, ἐξ ὧν ἀνεφέρθησαν ἀνω-

Δέν πρέπει νά μᾶς ἐντυπωσιάσῃ ἡ ὑφισταμένη διαφορά ὡς πρὸς τὸ γένος, μὲ τὸ ὁποῖον παρουσιάζονται τὰ δύο τοπωνύμια, ἤτοι τὸ γεγονός ὅτι τὸ ὄνομα τῆς μακεδονικῆς πόλεως εἶναι θηλυκοῦ γένους («ἡ Βέροια»), ἐνῶ ὁ συνοικισμὸς τῆς Πελοποννήσου ἔλαβεν ὀνομασίαν οὐδετέρου γένους («τὰ Βέροια»), διότι εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ τὸ πελοποννησιακὸν πόλισμα ἔφερον ὀνομασίαν θηλυκοῦ γένους, ἤτοι ἐλέγετο κατ' ἀρχὴν «ἡ Βέροια» καὶ ὕστερα ἤλλαξε γένος, ὡς συνέβη, ἄλλωστε, καὶ μὲ ἄλλα τοπωνύμια τῆς Πελοποννήσου, τοῦτο δὲ συνέβη πιθανόν μεταξὺ τοῦ 15ου καὶ τοῦ 17ου αἰῶνος, κατὰ τὴν ἀποψιν τοῦ Φαίδωνος Κουκουλέ¹. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτῆ, τοῦ γένους τοῦ τοπωνυμίου, εἶχεν ὡς συνέπειαν ὥστε καὶ μέχρι σήμερα πολλοί, Πελοποννήσιοι κυρίως (ἰδιαίτερος δὲ οἱ μικροτέρας μορφώσεως), νὰ ἀναφέρουν καὶ τὴν μακεδονικὴν πόλιν ὡς «τὰ Βέροια»². Ἴσως, μάλιστα, εἰς τὸ οὐδέτερον γένος τοῦ ὀνόματος τοῦ οικισμού τούτου τῆς Λακωνίας νὰ ὀφείλεται καὶ ἡ ἐμφάνισις καὶ τοῦ μακεδονικοῦ τοπωνυμίου μὲ τὸ αὐτὸ γένος εἰς ὠρισμένα δημοτικὰ τραγούδια («Ὁ Σῦρος ἀπ' τὰ Σέρβια κι ὁ Νάνος ἀπ' τὰ Βέροια» ἢ καὶ «Πᾶν' τὰ Βέροια, πᾶν' τὰ Σέρβια», ἀν βεβαίως κατ' ἀναλογίαν δὲν ὀφείλεται τοῦτο εἰς τὸ γεγονός ὅτι καὶ τὸ ἔτερον ἀναφερόμενον τοπωνύμιον Σέρβια εἶναι οὐδετέρου γένους)³.

Ἦδη, γενᾶται τὸ πλέον δυσεπίλυτον πρόβλημα: Πότε ἔλαβε χώραν ἡ παραδιδόμενη μετανάστευσις τῶν Μακεδόνων ἀποίκων εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ποῦ ὀφείλετο αὕτη;

Οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο δέχονται ὅτι ἡ μετανάστευσις ἐπραγματοποιήθη κατὰ τὸν Μεσαίωνα, καὶ μάλιστα περὶ τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰῶνος, ὅποτε — ὡς γράφουν — ἐσημειώθη (1333) κάθοδος Ἀλβανῶν ἐκ τῶν βορείων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος⁴. Τοῦτο φαίνεται κατ' ἀρχὴν πιθανόν, διότι εἶναι γνω-

τέρω καὶ θὰ προστεθοῦν κατωτέρω, πιθανολογεῖται σοβαρῶς, ἐάν δὲν βεβαιούται ἀπολύτως, ὅτι τὸ πελοποννησιακὸν τοπωνύμιον ὀφείλει τὸ ὄνομά του εἰς τοὺς καταφυγόντας ἐκεῖ κατοίκους τῆς μακεδονικῆς Βεροίας.

1. Φαίδωνος Ἰ. Κουκουλέ, Οἰνουπιακί, σελ. 50-51.
2. Περὶ τῶν ἐμφανιζομένων τύπων τοῦ τοπωνυμίου βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδου, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 1ος, σελ. 65, ὅπου καὶ σχετικαὶ βιβλιογραφικαὶ παραπομπαί. Αἱ γραφαὶ Βέροια (μὲ δύο ρ), Βέρια, Βέργια κ.τ.λ. εἶναι ἐσφαλμένα. Τὸ ὄρθον εἶναι Βέροια.
3. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σημ. 97, τῆς σελ. 65.
4. Βλ. E. Curtius, Peloponnesos, τόμ. 1ος, Γόττα 1851, σελ. 99. Ἀγησ. Γ. Σγουρίτσα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 105-106, καὶ εἰς περ. «Μακεδόνες», τεύχ. 10 (Ἰανουάριος 1922), σελ. 5. Φαίδ. Ἰ. Κουκουλέ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 72. Ἰδίως βλ. Ἰωάννου Χρ. Πούλου, Ἡ ἐποικησις τῶν Ἀλβανῶν εἰς Κορινθίαν, Ἀθῆναι 1950, κυρίως σελ. 12-18. Τοῦ Ἰδίου, Οἱ Ἀρβανίτες τῆς Πελοποννήσου «Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά» 2 (1958) 185-188. D. A. Zakynthinos, Le despotat Grec de Morée, τόμ. 1ος, Παρίσι 1932, σελ. 101-105, 131, 174 (σημ. 2), 186 καὶ 249-250, τόμ. 2ος, Ἀθῆναι 1953, σελ. 29-36 καὶ 134-135 (καὶ εἰς τὴν πρόσφατον, 1975, δευτέραν ἐκδόσιν, εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, μετὰ προσθηκῶν τῆς Χρ. Μαλιτζίου). Κώστα Η. Μίρη, Ἀρβα-

στὸν ὅτι τὸ φύλον τῶν Ἀλβανῶν ἐπραγματοποίησε πολλὰς μεταναστευτικὰς μετακινήσεις, κυρίως κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, καὶ μάλιστα εἰς ὀλόκληρον τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον¹. Ἄλλωστε, εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Μανουὴλ Καντακουζηνὸς ἐχρησιμοποίησεν εὐρέως τοὺς Ἀλβανούς διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀραιώσῃ συνεπείᾳ τῆς Φραγκοκρατίας καὶ τῆς ρευστῆς καταστάσεως, ἣ ὅποια ἐπεκράτει προηγουμένως. Ἔτσι ἐνίσχυσε καὶ τὸ στράτευμά του².

Ὁ Μανουὴλ, ἐξ ἄλλου, διετέλεσε κατ' ἀρχὴν διοικητῆς τῆς μακεδονικῆς Βεροίας καὶ ἐν συνεχείᾳ δεσπότης τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ Βέροια τῆς Μακεδονίας κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σέρβων καὶ εἶναι πολὺ πιθανὸν κάτοικοί της νὰ προσέφυγαν εἰς τοῦτον (ὅταν εὐρίσκετο εἰς τὴν Πελοπόννησον), διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰς συνεχεῖς ἐπιδρομὰς τούτων³ (τῶν «Τριβαλλῶν», τῶν Βυζαντινῶν).

Μετ' ὀλίγα ἔτη, πάντως, ἐφανερίσθησαν εἰς τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον, καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, αἱ τουρκικαὶ ὀρδαί, ὅποτε πολλοὶ Μακεδόνες ἐτράπησαν πρὸς τὰ νοτιώτερα, διὰ νὰ σωθοῦν⁴. Τότε, συνεπῶς, πρέπει νὰ ἐγίνεν ἡ χάθοδος Ἑλλήνων καὶ ἐκ τῆς μακεδονικῆς Βεροίας εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μυστρᾶ, καὶ ὁ ἐποικισμὸς τοῦ χωρίου («Ἰνιούς») ὡς καὶ ἡ μετονομασία του εἰς Βέροϊαν, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ δεκτὸν ὅτι οἱ ἀλλόγλωσσοι Ἀλβανοὶ ἔδωσαν τὴν ὀνομασίαν Βέροια εἰς τὸν νέον τύπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐγκατεστάθησαν. Ἡ ἀντιθετος, παλαιότερα, ἀποψις εἶναι ὀπωσδήποτε ἐσφαλμένη.

Τὸ σημερινὸν πόλισμα Βέροια τῆς Λακωνίας ὑπῆρχε καὶ παλαιότερα καὶ ἔφερε τὸ ἐνδεχομένως συγγενὲς ὄνομα Φεραὶ (ἢ Φερραὶ). Ἄρκει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς Πολύβιον, Λίβιον καὶ ἀπὸ ἄλλους ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ὅτι μνημονεύεται συχνὰ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας⁵. Δὲν θὰ ἦτο, συνεπῶς, ἄνευ ἐπιχειρημάτων ἢ τυχὸν διατυπωθησομένη

νίτες, οἱ Δωριεῖς τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων Ἀρβανιτῶν, Ἀθῆναι 1960, σελ. 63-72 καὶ Π. Χ. Δούκα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 494-499.

1. Βλ. Ἀποστ. Ε. Βακαλοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 25-34 καὶ Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ἱστορία τῆς Βεροίας, τόμ. 2ος, σελ. 55-57.

2. Βλ. Ἰωάννου Χρ. Πούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 14-20. D. Zakythinos, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 1ος, σελ. 101-102 καὶ τόμ. 2ος, σελ. 31-36 καὶ 184-135. Ἀποστ. Ε. Βακαλοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 157-159 καὶ Κ. Μπίρη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 70-72.

3. Βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 2ος, σελ. 45-47, 80, 87-89, πρβλ. δὲ καὶ σελ. 39-55.

4. Βλ. Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 151-160 καὶ κυρίως σελ. 156-157, πρβλ. δὲ καὶ Γεωργίου Χ. Χιονίδη, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 2ος, σελ. 58-70 καὶ 113-115.

5. Βλ. σχετικῶς Ἀγασίλαον Γ. Σγουρίτσαν (μὲ τὸ ψευδώνυμον Τ. π.τ.Μ.) εἰς περ. «Μαλεβός», τεύχ. 7, σελ. 5-6, τεύχ. 10, σελ. 5, τεύχ. 11, σελ. 3, τεύχ. 14,

διάφορος (έν σχέσει πρὸς τὴν κρατοῦσαν) ἀποψις, ὅτι, δηλαδή, ἡ σχέσις τῆς μακεδονικῆς καὶ τῆς πελοποννησιακῆς Βεροίας εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι πολὺ ἀρχαιότερα ἀπὸ ὅ, τι ὑπεστηρίχθη καὶ ἐνομιλῆθη μέχρι σήμερα καὶ συγκεκριμένως ὅτι ἀνάγεται εἰς τοὺς ἀρχαίους χρότους (ἀφοῦ μάλιστα ὑπεστηρίχθη καὶ ἡ πελοποννησιακὴ καταγωγή τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων), ὥλλὰ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐνδεχομένης, παλαιότερας ταύτης σχέσεως δὲν ὑπάρχουν γραπτὰ μαρτυραὶ, διὰ τὴν σχέσιν τῶν δύο οἰκισμῶν, καὶ ἐπομένως ἡ σχετικὴ γνώμη πρέπει νὰ μείνῃ εἰς τὸ στάδιον τῆς ὑποθέσεως¹.

Τέλος, πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ μετανάστευσις κατοίκων ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν Βέροϊαν εἰς τὴν Πελοπόννησον δὲν εἶναι ἡ μόνη γνωστὴ, διότι ὑπῆρξε παρομοία καὶ πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ δὴ εἰς τὴν Ἁγίαν Βόλου, ὅπου ὑπάρχει καὶ ἐκκλησία τοῦ ὀσίου Ἀντωνίου, τοῦ νέου, τοῦ Βεροϊέως, ὅπως καὶ Ναουσαίων εἰς τὰ χωρία τοῦ Πηλίου, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται, ἀκόμη, νὰ ὀφείλονται εἰς μετανάστευσιν τοιούτων καὶ ἡ ὑπαρξίς καὶ τοῦ τοπωνυμίου Νάουσα εἰς τὴν νῆσον Πάρον κ.ἄ.²

σελ. 6 καὶ 7. Τοῦ Ἰδίου, Βασσαρᾶς - Πέρροια, σελ. 104-106. Ν. Φραγκινέα, Βασσαρᾶς, περ. «Λακωνικά», τόμ. 9ος, τεύχ. 51, σελ. 84-87 καὶ δὴ σελ. 84 καὶ Ἀγγέλου Φουριώτη, Οἱ Φράγχοι στὸ Μοριά, «Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά» 3 (1959) 268-273, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία. Διὰ τὸ ζήτημα τῆς χρησιμοποίησεως τῶν Ἀλβανῶν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Φράγκων βλ. τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ Λεάνδρου Βρανοῦση, εἰς τὸ αὐτὸ συνέδριον, μὲ τὸν τίτλον «Ἀλβανοὶ πολεμιστὰὶ στὴν ὑπηρεσία τῶν Δεσποτῶν τῆς Πελοποννήσου». (Θὰ περιληφθῇ εἰς τὰ Πρακτικά). Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι κατὰ μίαν τῶν ἀπόψεων, τὰς ὁποίας δίσωσεν ὁ Στέφανος Βυζάντιος, ἡ ὀνομασία τῆς μακεδονικῆς Βεροίας ὀφείλεται εἰς τὸ ὄνομα στρατηγοῦ, ὁ ὁποῖος ἔφερε τὸ ὄνομα Φέρων (διὰ δὲ μετατροπῆς τοῦ φ. εἰς β., ὡς συνήθιζτο ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως ἐγένετο ἐπὶ Φέροια Βέροια), ὁπότε πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι καὶ τὰ δύο τοπωνύμια ἔχουν τὴν αὐτὴν ρίζαν (Φερ.-Βερ.)· βλ. σχετικῶς Γεωργίου Χ. Χιονίδου, ἔσθ' ἀνωτ., τόμ. 1ος, σελ. 49 κέ. καὶ Παναγιώτου Ἀλ. Κομνηνοῦ, Λακωνικά, Ἀθῆναι 1896, σελ. 69.

1. Βλ. Ἀγσιλαὸν Γ. Σγουρίτσαν («Τ.π.τ.μ.») εἰς περ. «Μαλεβός», τεύχ. 11 (1922), σελ. 3.

2. Διὰ τὴν ἐγκατάστασιν Βεροϊέων ἐκ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Ἁγίαν Βόλου βλ. Γιάν. Κορδάτου, Ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Βόλου καὶ Ἀγιάς, Ἀθῆναι 1960, σελ. 459-460, ὅπου καὶ βιβλιογραφία. Ἀξίζει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι — κατὰ τὸν Κορδάτον — καὶ ἡ μετανάστευσις αὐτὴ ἐγένετο μᾶλλον κατὰ τὸν 14ον ἢ 15ον αἰῶνα. Πρβλ. καὶ Γεωργίου Χ. Χιονίδου, Ὁ ὀσίου Ἀντωνίου ὁ νέος, ὁ ἐκ τῆς μακεδονικῆς Βεροίας, βάσει ἀνεκδότων ἐγγράφων καὶ λαθρανόντων στοιχείων, Βέροια 1965, σελ. 74-77. Βλ. καὶ Γιάννη Α. Σακελλίωτος, Ἐνα πανηγύρι στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, Ἀθῆναι 1975, σελ. 40-41 καὶ 76-77. Ὁ λυκειάρχης τῆς (μακεδονικῆς) Ναούσης Ἐμμανουὴλ Βαλοσαμίδης παρετήρησεν ὅτι ὑπάρχει σχέσις μεταξὺ τῶν Ναουσαίων καὶ τῶν κατοίκων τῆς Μακρυνίτσας, τοῦ Πηλίου, ἀναγομένης εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως (1822-1823)· βλ. Ἐμμ. Βαλοσαμίδου, Ἡ Μακρυνίτσα, καὶ Γράμμα ἀπ' τὴ Μακρυνίτσα. Τὸ χωριὸν τοῦ Πηλίου καὶ ἡ πόλις μὲς, ἔφημ. «Φωνὴ τῆς Ναούσης», φύλλα τῆς 21-5-1967 καὶ τῆς 20-8-1967, ἀντιστοίχως. Πρβλ. Γ. Χ. Χιονίδου, Σχέσεις μεταξὺ πληθυσμοῦ τῶν περιοχῶν Βεροίας-Βόλου κατὰ τὴν

Ἐξ ἄλλου, εἶναι γνωστὸν ὅτι, ἀντιστρόφως, καὶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου μετ' ἐπίστασιν (κατὰ τὸ 1830) εἰς τὴν Μακεδονίαν (καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Βεροίας) Λαλιώτες Τουρκαλβανοί!.

Πάντως, τὸ σχετικὸν πρόβλημα (τῆς σχέσεως τῶν δύο οἰκισμῶν) ὁ εὐ-
ρηθὴς καλυτέραν λύσιν ἔσταν ἐρευνῆθ' ἡ λεπτομερῶς τὸ θέμα τῶν καθολικῶ-
τέρων σχέσεων τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Πελοποννήσου, καὶ κυρίως τῶν ἐ-
κατέρωθεν μεταναστεύσεων τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, καὶ γενι-
κώτερα ἀπὸ τοῦ ἐνὸς διαμερίσματος τῆς ἐλληνικῆς χώρας πρὸς τὸ ἄλλο, διότι
φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν ἀλλεπάλληλοι τοιαῦται. Ἄρκει νὰ σημειωθῇ ὅτι νεώτεροι
ἐρευνᾶ ἀπέδειξ' ὅτι ἀξιόλογοι πνευματικοὶ ἄνδρες, φερόμενοι ὡς Μακεδόνες,
καὶ π.χ. ὡς Βεροιεῖς, κατήγοντο εἰς τὴν πραγματικότητά ἐκ τῆς Πελοπον-
νήσου, ὅπως ὁ Ἰωάννης Κωττούνης* (τοῦ ὁποῖου ὁ πατὴρ ἦτο ἀπὸ τὰ ἐναντι
τῆς Πελοποννήσου κείμενα Κύθηρα), ὁ Μιχαὴλ Περδικάρης, ὁ Θεοφάνης Ἐ-
λεαβοῦλκος (τοῦ ὁποῖου ἡ οἰκογένεια κατήγετο ἐκ τῆς Πελοποννήσου) κ. ἄ.
Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι μία παρομοία, εὐρυτέρα ἐρευνα ὁ ἀπέδιδε πλου-
σίους καὶ ἐνδιαφέροντας καρπούς.

Τουρκοκρατίαν, ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ναούσης», φύλλον τῆς 27-8-1967. Διὰ τὸ τοπωνύμιον Νά-
ουσα βλ. Δημητρίου Ἰω. Γεωργακᾶ, Συμβολὴ εἰς τὴν τοπωνυμικὴν ἐρευναν,
Ἄθηνᾶ 48 (1938) 15-77 καὶ δὴ σελ. 58-67 καὶ Φωτίου Πέτσα, Νάουστα καὶ
Γνωσμοῦστα, Μακεδονικά 7 (1966-1967) 81-93. Δὲν ἔχει ἐξετασθῆ ἀκόμη ἡ σχέση
μεταξὺ τῆς μακεδονικῆς Ναούσης καὶ τοῦ ἰδίου τοπωνυμίου τῶν νήσων Πάρου, Καρπάρου
καὶ Κύθου, ἀλλὰ ἐπεσημάνθη ἤδη ἡ μετανάστευσις Μακεδόνων εἰς τὰς Κυκλάδας βλ. Ἄπ.
Ε. Βακαλοπούλου, ἐν' ἄνωτ., σελ. 156-157 καὶ Δημ. Γεωργακᾶ, ἐν' ἄ-
νωτ., σημ. 4 τῆς σελ. 61. Πάντως τὸ τοπωνύμιον Νάουσα τῆς Πάρου ἀναφέρεται (τὸ ἀρ-
γότερον) κατὰ τὸ 1614 βλ. Δ. Γεωργακᾶν, ἐν' ἄνωτ., σελ. 60, συμφωνεῖ δὲ περὶ
τούτου καὶ ὁ περὶ Πάρου γράφας φιλόλογος καθηγητὴς Ν. Ἀλιμπράντης. Διὰ
τὰς σχέσεις τῆς Ναούσης τῆς Πάρου μετὰ τῆς Ναούσης «Φωνὴ τῆς Ναούσης», φύλλα
μοσιώματα τοῦ Π. Α. Δ(εινοπούλου) εἰς τὴν ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Ναούσης», φύλλα
τῆς 11 καὶ 18-9-1976. Βλ. ἀκόμη καὶ Ι. Π. Βογιατζίδου, Ἰλῶσσα καὶ λαογραφία
τῆς νήσου Ἄνδρου, τόμ. 1ος, Ἄθηναι 1949, σελ. 51-56, ὁ ὁποῖος δέχεται ὅτι κατὰ τὰ
ἔτη 1364-1413 βόρειοι Ἕλληνες μετ' ἐπίστασιν εἰς τὴν Ἄνδρον, Τήνον, Μύκονον καὶ Σῦ-
ρον, ἔταν ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐρημώθη ἐκ πανώλους, διαπιστώνει δὲ καὶ γλωσσικὴν συγ-
γίαν κατὰ τῶν νήσων τούτων καὶ τῶν Μακεδόνων. Πρβλ. ἐπίσης καὶ Τιμ. Δ.
Ἀμπελά, Ἱστορία τῆς Σύρου, Ἰσομύπολις 1874, σσ. 385-391, 399-400 καὶ 500 σημ.
2, ὅπου ἐξετάζεται τὸ γεγονός τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Μακεδόνων εἰς τὴν νήσον.
1. Βλ. σχετικῶς τὴν ἀνακάλυψιν (εἰς τὸ αὐτὸ συνέδριον) τοῦ Ἰωάννου Κ.
Βασδραβέλλη, Πληροφορίαι ἱστορικαὶ διὰ τοὺς Τουρκαλβανούς Λαλιώτες τῆς Πελο-
ποννήσου, προερχόμεναι ἐκ τῶν τουρκικῶν ἀρχείων Μακεδονίας.
2. Βλ. Ἄριστ. Στεργέλλη, Νέα βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν Ἰωάννη
Κωττούνη (1572-1657), Ἐθναυρισματα. 5 (1968) 249-254. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Κωττούνης
ἐγενήθη εἰς τὴν Βέρριαν ἀπὸ πατέρα καταγόμενον ἐκ τῶν Κυθέρων, ὅπως καὶ ὁ Θεοφάνης
Ἐλεαβοῦλκος, πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιαίτερας διερευνήσεως, διότι πιθανὸν νὰ
σημαίνει ὅτι ὑπῆρξε μετανάστευσις ἢ ἐνδεχομένως ἐπιστροφή τῶν οἰκογενειῶν τῶν πρὸς τὴν
ἀρχικὴν γενετικὴν τῶν Βέρριαν, μετ' ἄλλων Πελοποννησίων.

ΔΗΜΟΣΙ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

910
XI